

'ישראל 2020 – תוכנית אב לישראל בשנות האלפיים'

זהו מסמך תכנוני שאפתני שצמח מתוך החברה האזרחית, תוך שיתוף פעולה מתוח עם גופים ממשלתיים וציבוריים. הוא מבקש להתמודד עם גידול מואץ ומאיים בשטח הבנוי ובצפיפות האוכלוסייה ועם הפקרת התכנון בידי כוחות השוק ובעלי עניין סקטוריאליים. מעמדה של מומחה חסר פניות הוא מבקש לייצג את טובת הכלל. מכאן כוחו הביקורתי; מכאן גם מוגבלותו.

אסתר זנדברג

ללא ספק יחסי פילגשות, ולא נישואין. לכן אין פלא שאחד העניינים העומדים במרכז התוכנית הוא הרחבת בסיס הלגיטימציה שלה והצגתה כמוצר קונסרוקטיבי, א-פוליטי, ניטרלי וקונסנזואלי.

מאחורי התוכנית עומדת דמותו – יוקרתו המקצועית והאישית, ותחושת השליחות הכמעט משיחית (או לחלופין, חרדה אפוקליפטית סימפטומטית לסוף האלף). של אדם אחד – האדריכל ומתכנן הערים, פרופסור אדם מזור מהפקולטה לאדריכלות ותכנון ערים בטכניון בחיפה. מזור קרא בראשונה בשם למגמות נפרדות בהתפתחות המרחבית של ישראל, שזוהו לפחות בחלקן על ידי אחרים, אם כי כל אחת לעצמה. מזור וצוות המומחים שהצטרפו אליו העלו על סדר היום האזרחי הישראלי – בראשונה בתולדותיה – את הטענה שהבעיה התכנונית המרכזית של ישראל היא ייעול ארגון המרחב הלאומי, והפכו את הקערה הציונית על פיה: לא עוד "נלבישך שלמת בטון ומלט", אלא נישמר לנפשנו ממרבדי הבטון שהארץ מתכסה בהם.

ישראל, לטענת מזור, היא כבר היום מהמדינות הצפופות בעולם המערבי ותהיה הצפופה שבהן בשנת היעד, 2020. "אולם להבדיל מהמדינות המפותחות האחרות, אוכלוסייתה ממשיכה לגדול בשיעורים גבוהים מאלה המקובלים במערב. מגמת גידול האוכלוסייה צפויה להימשך גם בעשורים הבאים... במקביל, רמת החיים בישראל עולה כל העת, שכן המשק הישראלי פועל לצמצום הפערים בינו לבין משקים של מדינות המערב המפותחות". נתונים אלה מגויסים על ידי מזור וצוותו להצדקת הצורך בתוכניתם ולהפרכת הטענות (שחלקן הועלו על דרך הסימולציה במהלך הכנת התוכנית), כי "אין לישראל מרחב אפשרויות לתכנון ממילא – מדינה קטנה הנתונה באילוצים כה רבים אינה יכולה לבחור את דמותה העתידית הרצויה", או "אין צורך בתוכנית אב – כוחות השוק יעשו את שלהם".

בהופעות פומביות, בהרצאות ובסימפוזיונים לפני קהל מקצועי ומקצועי למחצה, מנצלים מזור וצוותו את מירב האמצעים הרטוריים כדי לשכנע ולהתריע מן הצפוי אם מגמת "כוחות השוק יעשו את שלהם",

"העתיד הוא אולי מעבר לאופק ראייתנו, אבל לא מחוץ לשליטתנו". בציטוט זה מפיו של רוברט פ. קנדי המנוח נפתח המסמך התכנוני השאפתני בתולדות המדינה, "ישראל 2020 – תוכנית אב לישראל בשנות האלפיים". המשפט המצוטט מסכם למעשה את היוםמרה לעשות את הבלתי אפשרי (וספק אם רצוי): התערבות יזומה במהלכם העז – וההרסני, לטענת עורכי התוכנית – של החיים. התוכנית מציעה הן את עצם האפשרות להתערבות גורפת בדמותה של הארץ, והן דגם פעולה חלופי אפשרי לדגם הקיים. התוכנית הוצגה בפני הציבור והוגשה למשרדי הממשלה המעורבים בביצועה האפשרי בסוף 1997.

התוכנית היא השאפתנית והיומרתית ביותר שחברה בישראל מאז ראשית שנות החמישים. המספרים מלמדים: 18 כרכים. 3,500 עמודים. שש שנות עבודה של מאתיים וחמישים מומחים לתכנון ערים, אדריכלות, תחבורה, חברה, גיאוגרפיה, כלכלה, ביטחון, ארכיאולוגיה, סוציולוגיה ועוד. לכתובת המסמך הסופי קדמה עבודת מחקר מקיפה, שגייסה לצרכיה שיטות מחקר וניתוח משוכללות, וצורפו להכנתה גם מומחים מחו"ל, שהשתתפו בסדנאות תכנון ובחיבור ניירות העמדה. התוכנית עוצבה בשלושה שלבים: גיבוש התפיסה הבסיסית והגדרת הנחות היסוד; הגדרת "תסריטי-על" ופרישה של חלופות-אב מרחביות; יצירה של תמונת העתיד והצבעה על האמצעים להגשמתה.

שלא כתוכניות אב אחרות, שחוברו בארץ, תוכנית "ישראל 2020" לא הוזמנה על ידי הממסד הפוליטי אלא היתה יוזמה פרטית של מומחים. התוכנית אינה סטטוטורית ואינה מסמך לביצוע, אף כי הצטרפו אליה גופים אקדמיים וציבוריים (הטכניון, הפקולטה לאדריכלות ובינוי ערים בטכניון ולשכת המהנדסים, האדריכלים והאקדמאים במקצועות הטכנו-לוגיים), ובשלב מוקדם למדי גם רוב משרדי הממשלה (שאף מימנו חלק מהוצאות העבודה). היא "מותירה קצוות פתוחים רבים המזמינים המשך מחקר ויצירה", כדברי עורכיה, ומאפשרת לכל המעוניין לעקוב אחרי תהליך התכנון, לשלבו, על ידי עיון ב-18 כרכי הנייר והסי-די-רום שנמכרים לכל דורש (אם כי במחיר לא צנוע). היחסים בינה לבין הממסד הם

"אנו כותבים אותך מולדת: מסות על ספרות ישראלית", מאת יצחק לאור, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב.

18 < בהופעה בפסטיבל הרוק בערד נהרגים שלושה צעירים. הנשיא ויצמן: "העם בישראל נגוע באמריקניזציה". 21 < אנשי הוועד לסולידריות עם חברון פורצים את השער הראשי של האוניברסיטה בעיר, שנשגר על ידי צה"ל ב-1989. < עיריית ירושלים מסרבת לקבל העתק של הפסל דוד כמתנת עיריית פירנצה, בנימוק שעירומו יפגע ברגשות התושבים. 23 < הקרנה חגיגית של מיצג הגולן בתל-אביב. 24 < שישה הרוגים בפיגוע באוטובוס בצומת עלית ברמת-גן. < "רמת אביב ג" בערוץ 2. 24 < הרשות השנייה מחליטה לכלול את הציבור הערבי בסקרי הצפייה שלה. 25 < הכנסת דוחה בשוויון קולות את ההצעה לשריון חוק הגולן. 30 < חיילים מפנים מתנחלים שהתיישבו בגבעת הדגן; המתנחלים חוזרים ומשתלטים על המקום. < פמיניסטיות מפגינות במופע של הקוסם צ'יקו, שהורשע בביצוע מעשים מגונים בנשים. + מופיע תת-תרבות, כתב-עת לתרבות הומו-לסבית. < יוסף, אופרה ישראלית מאת ישראל אליזר ויוסף טל. < סטובי סוקר פרויקטים של אמנים ישראלים לזכר השואה שבוצעו בגרמניה. < ספריית בית תבורי של ההסתדרות נסגרת לקראת מכירת הבניין בו היא שוכנת. < תקליט חדש של ברי סחרוף, חם על היבם.

אוגוסט 3 < אנשי תקשורת מהשמאל מוחים על סגירת ערוץ 7. 4 < תא"ל (מיל.) אריה בירו מודה ברצח שבויים מצריים במבצע סיני. < מופצים שטרות כסף ועליהם חותמות הקוראות לרצוח את רבין. 8 < "זו ארצנו" חוסמת עשרות צמתים ברחבי הארץ בדרישה להביא את הסכם הביניים למשאל עם. המארגנים רואים עצמם כממשיכי דרכם של גנדי ומרטין לותר קינג. 11 < אריאל הירשפלד מנתח בהאבץ את גן העצמאות. 13 < אמנון דנקנר מציג את תרבות המתנחלים כסגנון הקיטש. 18 < שלמה אבינרי קובע שהימין אינו ראוי לפעול בשמם של גנדי ומרטין לותר קינג מאחר שמרי אזרחי הוא כלי במאבק נגד שלטון לא דמוקרטי. 21 < חמישה הרוגים בפיגוע בקו 26 בירושלים. ראש השב"כ טוען שההגבלות על עניינים מקשים במניעת פיגועים. 24 < אורתופד מבית החולים הדסה מטיח בשוטר שנפגע בהפגנות הימין ש"גם הנאצים מילאו פקודות". 29 < הממשלה מחליטה להעניק לכל אשה עובדת חצי נקודת זיכוי במס הכנסה. האגודה לזכויות האזרח: מדובר בהטבה מפלה.

+ גדי טאוב ברחוב על העברית של הרוק הישראלי: "אנשים רצו לשמוע שהם נורמלים, והם רצו לגיטימציה לזהות שלהם, שלא באה מתוך ויכוח עם הדור שלפניהם, אלא מתוך השוואה עם צעירים אחרים בעולם... 'משינה' הם להקה ישראלית, מפני שהשפה שלהם היא השפה שלנו". < "בימת עץ" – שירה נתלית על עצים ברחובות תל-אביב. < זהבה בן במופע משירי אום כולתום. < רשויות המכס מסרבות לשחרר עותקים של הספר עיניים – המקרה של ישראל, שנשלחו לרשות הפלסטינית. < ויכוח היסטוריונים בעקבות שידור הסרט המליטון השביעי בערוץ הראשון.

ספטמבר 2 < פלסטינים מגרשים אנשי ימין ממאהל מחאה ליד האוריינט האוס, לאחר שהציקו לתלמידות בדרכן לבית הספר. 7 < היצירה "על חורבותיך עפרה", של אריק שפירא, מושמעת בקול המוסיקה. המלחין: "אני רואה את גוש אמונים כיריבים תרבותיים. אין להם אמנות, אלא תיאטרון נייד שעושה מיצגים של אימה". 8 < דיון ציבורי על בנייה לגובה בתל-אביב. 20 < האבץ מודיע על פרישתו מוועדת העורכים. < כנס של "גוש שלום" בסיסמה "ירושלים 5000" מבקש למחות על פתיחת חגיגות 3000 שנה לעיר. 28 < במקביל לחתימת הסכם הביניים בין ישראל לפלסטינים מארגן הימין "מעמד חתימה אלטרנטיבי לטקס הכניעה בווינגטון", שבו נחתמת "הצהרת נאמנות לארץ-ישראל".

+ ישראל אוסרת על מחמוד דרוויש לבקר את משפחתו בישראל. דרוויש: "הישראלים אינם קוראים אותי קריאה שרירה, אלא תמיד זו קריאה של האחר, הזולת". < הסיפוב המדש, אנתולוגיה של סיפורים ישראלים מהעשור האחרון. אריאנה מלמד בהעבי: "האם הוחלט שבוטלה המציאות?... מי שיקרא באנתולוגיה הזאת בעוד עשרים שנה, לא יוכל לומר כי סיפוריה נכתבו בשנים שבהן היתה אינתיפאדה, ומישהו שלח טילים לתל-אביב, וכוחותינו הפגזו, וכוחותינו האחרים טלטלו". < משה פייגלין, מנהיג "זו ארצנו", בראיון לנקודה: "אני העם. אני המקור, רבין הוא הזיוף". < אליקים העזני טוען בנקודה שאין לקבל הכרעה דמוקרטית בזכות ויתור על שטחים מארץ-ישראל. < "חבר הנאמנים של אסירי ציון

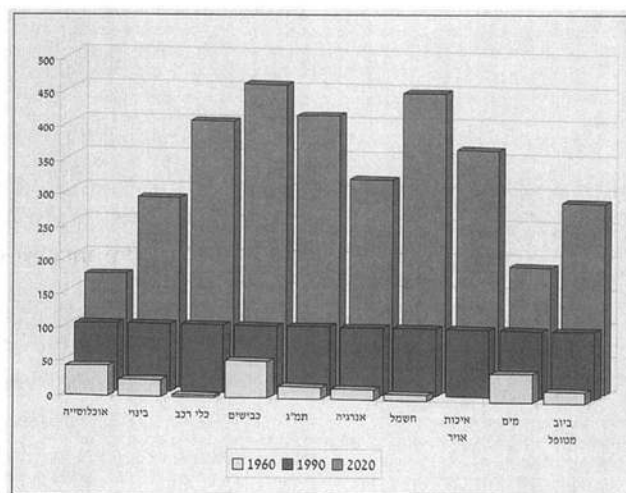
למחזור הדם של הציבור, ומסייעים להשגת מטרת התוכנית.

המונח "עסקים כרגיל", שמאפיין את מגמת "כוחות השוק יעשו את שלהם", היה לאחד המושגים הפופולריים בז'ארגון שהצמיחה התוכנית, והוא חדר כבר ללב הקהילה המקצועית-תכנונית ומסייע ללא ספק להפצת עמדות הצוות המתכנן. "עסקים כרגיל" הוא הפקדת (הפקרת) העניינים בידי "כוחות השוק", והכפפתם "ללחצים סקטוריאליים ומקומיים קצרי טווח, ללא תיאום והכוונה של חשיבה תכנונית ארוכת טווח". עיקרה של תמונת "עסקים כרגיל" הוא המשך מגמות הפרוור וחילת הבנייה (sprawl), ואף האצתן, אל מחוץ לגבולות היישובים הקיימים; המשך "ארגון המרחב במתכונת מפורזת ומפוצלת בצפיפויות נמוכות"; והמשך עידוד השימוש ברכב פרטי על חשבון פיתוח תחבורה מסילתית.

כל אלה יפגעו, לטענתו של מזור וצוותו, באופן בלתי הפיך באיכות החיים והסביבה וברוחות הפרט לטווח ארוך. "צפויה אזילת רוב הקרקע לבנייה בכל השטח שמצפון לבאר-שבע, אובדן כל השטחים הפתוחים באזור הזה, קריסה של מערכות התחבורה והתשתית ופגיעה חמורה באקוויפר החוף [מאגר מי התהום] ובאיכות הסביבה בכלל". החרדה מקריסה אקולוגית, שמוצגת כמניע לפיתוח התוכנית, קלה יחסית להחרדה לתודעת הציבור בישראל, שמפתח באחרונה מודעות חדשה לאיכות הסביבה. נוצרת אם כן אווירה של הסכמה כללית בתחום זה, לפחות בשכבות האוכלוסייה שאליהן משתייכים באופן מסורתי רבים ממקבלי ההחלטות וקובעי הטעם.

תוכנית "ישראל 2020" מציעה תרופה, אם כי לא תרופת פלא, לעצירת הקריסה, וטוענת שהמפתח לשינוי כיוון התהליך הוא לא הרחבת הטריטוריה אלא הארגון היעיל של החיים בה, יהיו גבולותיה המוסכמים אשר יהיו. במקום "עסקים כרגיל" מציעה התוכנית את "תמונת העתיד", שנבחרה מבין חלופות רבות ושונות שהועלו בעת ביצוע עבודת המחקר ואיסוף החומר. ההיבט המרחבי של תמונת העתיד מבוסס על דגם ה"פזיור המרוכז", שעיקרו ריכוז המאמצים בשלושה "מרחבים מעוררים" מתוחמים – צפון, מרכז ודרום – שבהם תיושב מקסימום אוכלוסייה (80 אחוז) במינימום שטח; חיבור ישיר בין המרחבים בדרכים מהירות, לרבות כביש חוצה ישראל, שהתוכנית מכירה בנחיצותו, ובאמצעי הסעה המונית, לרבות תחבורה מסילתית; הבחנה ברורה בין סוגי המרחבים: מרחבים מעוררים, מרחבי ביניים עם בנייה דלילה ומרחבים פתוחים, שיחצצו בין המרחבים המעוררים וישמשו מעין מחסומים מפני חזילת הבנייה וטשטוש הגבולות.

בניגוד למדיניות פזיור האוכלוסייה משנות החמישים, שהתמקדה בפזיור הפיתוח באופן שווה וזהה על פני כל המרחב, ובניגוד למגמה של עודף פיתוח במרכז הארץ על חשבון הפריפריה, ועל חשבון מעט השטחים הפתוחים שעוד נותרו במרכז, ממליצה התוכנית על איזון לחצי הפיתוח ופזיורם בשלושה מרחבים מעוררים: בצפון (בין חיפה, נצרת וכרמיאל), במרכז (בין נתניה, אשדוד וירושלים) ובדרום (מסביב לבאר-שבע). אזורים אלה יהיו צפופים ובעלי אפיונים ייחודיים – במקום הנטייה

ישראל – תחזית ויעדים לשנת 2020 – מדדי גידול ופיתוח (100 = 1990). טבלה מתוך "ישראל 2020: תוכנית אב לישראל בשנות האלפיים".

שאפיינה את ישראל בשלושים השנה האחרונות, תימשך "ללא התערבות חריגה השונה מדגמי ההתערבות בעבר". הרטוריקה אינה מותירה ספק באשר לנחישות המיסיונרית ולאווירה (אפוקליפטית, משיחית, איכפתית) האופפת את המהלך כולו. הצגת תחזית היקפי הצמיחה והפיתוח הצפויים מלווה תמיד בשקופית (ראו תרשים למעלה), שנהפכה כמעט ללוגו של התוכנית כולה (ולדעת מבקרים, כצעד במסע ההפחדה), ובשורת מסמכים, תרשימים, השוואות ותוצאות מחקרים יבשים שהצוות סומך על האפקטיביות המצמררת שלהם.

כך, למשל, הצוות המתכנן מסביר שרמת החיים בישראל עדיין לא הגיעה למחצית הרמה האירופית, והיא צפויה לעלות, על כל המשתמע מכך. לדוגמה, בישראל יש 250 כלי רכב לכל 1,000 נפש, ובהולנד – השנייה בסולם הצפיפות במערב – יש 470 כלי רכב ל-1,000 נפש. הולנד כבר הגיעה למיצוי מגמות הגידול, ואילו ישראל נמצאת עדיין באמצע הדרך. "בעוד שלושים שנה תהיה הולנד דומה פחות או יותר למה שהיא היום" – טוען הצוות המתכנן – "את ישראל כמעט שלא יכירו בעוד שלושים שנה", שכן גם אוכלוסייתה תגדל בקצב של 2.8 אחוזים לשנה, בעוד שקצב גידול האוכלוסייה בהולנד הוא כמעט 0 אחוזים. בהתאם לכך, השטח הבנוי במדינה יגדל פי 3 ומספר כלי הרכב יגדל פי 4. קילומטרו' הכבישים (שכמותם נופלת בהרבה מהרמה האירופית) יוכפל, צריכת האנרגיה תגדל פי 4, וכמספר הזה גם פליטת הדייז והזיהום האווירי. בשנת היעד יהיה מספר תושבי ישראל 8.1 מיליון נפש, והצפיפות תהיה כ-400 נפש לקמ"ר. באותה שנה תעמוד הצפיפות בהולנד על פחות מ-400 נפש לקמ"ר. אף כי מומחים מצביעים על מניפולציה בחומר האובייקטיבי לכאורה (הצפיפות בישראל מחושבת בלי הנגב, שתופס 60 אחוז משטח הארץ), הנתונים משפיעים על המערכות התכנוניות, מחלחלים

'ספר תורת המפללות והתבוסות השלם': כיצד לנצח בלהפסיד', מאת שמעון צבר, הוצאת עם עובד, תל-אביב.

בציון" מכין תעודת כבוד שתיתן לכל מי שייכלא בשל סירוב לפנות יישובים. < 3 > המפד"ל יזמת משאל עם אלטרנטיבי באמצעות הדואר על הסכם אוסלו ב'. < 4 > תלמידים אתיופיים בקרית מלאכי אינם לומדים באופן מסודר לאחר שבבתי הספר בעיר נקבעה מכסה מקסימלית של אתיופים לכיתה. < 5 > מאות סטודנטים עזתיים אינם מורשים לצאת לאוניברסיטאות בגדה. < 6 > דורון תבורי מציג לבדו את האוריסטיאה לאייסכילוס.

אוקטובר 2 < 7 > אנשי כץ מקללים את רבין ב"פולסא דנורא". < 8 > "רבנים למען זכויות האדם" קוראים לתושבי חברון לשנות את התנהגותם כלפי שכניהם הערבים: "התנהגו כבני אברהם, רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים, ולא כרודנים אדוני הארץ החמושים בנשק, ביוהרה ובביטחון". < 9 > בהפגנת ימין בכיכר ציון מופצות כרזות של רבין במדי אס-אס. < 10 > הסכם אוסלו ב' מאושר בכנסת ברוב דחוק. < 11 > שחרור מאות אסירים פלסטינים. < 12 > הופעה אחרונה של להקת משינה. < 13 > ארגוני ימין קוראים לציבור להחרים את מפקד האוכלוסין כ"אקט של אי-ציות". < 14 > רב-שיח בהאבץ על "ציונות, פוסט ציונות ואנטי ציונות". תום שגב: "הוויכוח הוא על עצם השאלה הקיומית, אם כבר מותר לנו להיות פוסט-ציונים ולהשתעשע ברעיון הזה, או שעדיין לא". < 15 > שישה חיילים נהרגים בלבנון. צילומי חבריהם המתייפחים בהלוויות מעוררים ויכוח ציבורי, האם ראוי שחיילים יבכו. < 16 > אייבי נתן מעניק כסא גלגלים לתושבת תרשיא שפגעה בהפצצת חיל האוויר ב-1948, בה השתתף. < 17 > "לך הלילה, לך היום", מצעד מחאה על ניצול ואלימות נגד נשים. < 18 > "הדרך השלישית" מודיעה שתתמודד בבחירות לכנסת. < 19 > במהלך פינוי ג'נין מסיר צה"ל אנדרטה לזכר חללי השריון. < 20 > ארי שביט בהאבץ מציג את כביש חוצה ישראל כ"מוביל ארצי מוטורי שישינה את פניה של הארץ, יגדיר את ישראל סופית כארץ שכוסתה בתשתית" וטוען שהפרויקט מבטא את הבחירות התרבותיות של ישראל כמדינה ש"הולכת והופכת למקום מנוכר אשר מאופיין על ידי עוצמה הנדסית ודורסנות סביבתית, על ידי דינמיות כלכלית ואטומיזם חברתי".

+ תערוכה של עידו אמין בגלריה עמי שטייניץ. < 21 > האבץ דן בשאלה האם יהודי המזרח היו קורבן לרדיפות בארצות מוצאם. סמי שלום שטרית קובע שטענה זו היא חלק מתהליך "מחקיקת המזרחיות" באמצעות "אנטישמיות" והולוקוסטיזציה של יהדות ערב והמזרח. < 22 > "דרך הכוונת", מחקר בהתפתחות המיליטריזם הישראלי, מאת אורי בן אליעזר. < 23 > מאבק נגד סגירת בית הספר "קדמה" בקרית מלאכי.

נובמבר 1 < 24 > "בתיים ניוירוק" בערוץ 2. < 25 > ראש הממשלה יצחק רבין, נרצח בידי יגאל עמיר, איש ימין. < 26 > שעתיים וחצי לאחר הרצח נפתח אתר ראשון באינטרנט לזכרו. < 27 > מופץ הסטיקר "שלום, חבר". < 28 > הנהלת הבורסה מחליטה לקיים את המסחר כרגיל, באיחור של שעה. < 29 > צעירים מתכנסים בכיכר ומדליקים נרות. הקירות מתכסים כתובות וציורים לזכר רבין. < 30 > גרפיטי על גדר ההתנחלות מעלה עמוס: "כולנו יגאל עמיר". < 31 > יצחק בן-אהרן: "זו חברה חולה ומקוטבת. אין לה במה להאמין. עם האבל הכן והסוחף היא נאחזה ברבין כדי להאמין במשהו". < 32 > ראשי מדינות מכל העולם נוכחים בהלוויית רבין; יאסר ערפאת נעדר. < 33 > רשויות מקומיות מודיעות על קריאת אתרים על שם רבין. < 34 > רשת ידיעות תקשורת מחליטה להפסיק את פרויקט משאל העם בנקודות המחלוקת של החברה הישראלית, ולפרסם במקומו אמנה נגד אלימות. < 35 > הממשלה מקימה ועדת חקירה ממלכתית לחקירת הרצח, בראשות נשיא בית המשפט העליון לשעבר, מאיר שמגר. < 36 > בג"ץ מורה לחיל האוויר לאפשר לאלים מילר להשתתף בקורס טיס. < 37 > אמנון דנקנר פונה לציבור הדתי: "כולכם אשמים בכך שהנחתם לעשות מן ההלכה אסקופה נדרסת, כאילו לא נוצרה להעמיד עולם על אדנים של טוהר ויופי, אלא להיות שפחה חרופה לארץ-ישראל". < 38 > הציונות הדתית עורכת "כנס מספד וחשבון נפש", שבו היא מפרידה את עצמה מן הקיצונים. ישראל הראל: "פרדסנו טוהר, עצינו זקופים ובראים, והפרי שלנו - החינוכי וההתיישבותי - הוא פרי לתפארת". יואל בן-נון מאיים לחשוף שמות רבנים שפסקו "דין רודף": "כל התועבות שנעשו קשורות בסמכויות הרבניות". בנקובה הוא אומר: "אנחנו בעד מדינה עצמאית וריבונית, ונגד 'חיזבאללה יהודי'". < 39 > הנהלת כיתן מפתרת עובד מפעל מבית שאן, שנשמע מצדד ברצח ראש הממשלה. < 40 > עיריית תל-אביב מחליטה להסב את שמה של

המקובלת להתייחס לכל אחד מהם כאל "עוד מאותו דבר" (חיפה רוצה להיות כמו תל-אביב ועכו רוצה להיות כמו חיפה, לדוגמה).

מזור לא היה הראשון שהסב את תשומת הלב לממדי מרחב המחיה הישראלי, אבל זוהי אולי הפעם הראשונה שגוף שאינו לאומני, ואף אינו פוליטי ואינו "ירוק", מעלה את הנושא ואת דחיפותו. אין ספק שמספרם הגדול של המומחים שהשתתפו בצוות, המייצגים את כל הקשת האקדמית (הקונסנזואלית), וכן הצגת התוכנית כבת-ביצוע בכל טריטוריה (על כך בהמשך), מסייעים להרחבת בסיס ההסכמה לתוכנית ולהשעיית החשדות כי מעורבים כאן שיקולים ואינטרסים סקטוריאליים.

ההתארגנות העצמית של המשתתפים במחקר ובכתיבת התוכנית מבטאת, ללא ספק, אי-אמון ביכולתה של המדינה לזווג מהלך שמהווה, או לפחות היה, אחד הבסיסים המסורתיים לקיומה. "תמונת העתיד", שמציעה התוכנית, היא חלופית לזו המתגבשת בשטח ומתוארת בתסריט ה"עסקים כרגיל". הממסד ומקבלי ההחלטות אינם תומכים בה באופן אוטומטי, לא במעשים ולא בהצהרות. כך למשל, בימים אלה מודחים נציגי ה"ירוקים" – שתומכים בחום לפחות בחלק מהמלצות תוכנית "ישראל 2020" – מוועדות התכנון והבנייה של משרד הפנים, וכך מוסר אחד המכשולים מהמשך מגמת "עסקים כרגיל". זאת ועוד: תוכנית מתאר ארצית (תמ"א 35), שהוזמנה על ידי משרד הפנים בעקבות תוכנית "ישראל 2020" כתוכנית סטטוטורית, אינה מאמצת ואף סותרת כמה מההמלצות העיקריות של "ישראל 2020".

המוסדות הציבוריים, האקדמיים והשלטוניים, המעורבים בתוכנית, אינם הבעלים על הידע שנצבר ואינם אחראים לו: "הדו"ח משקף את דעות המחברים והמלצותיהם, ואינו משקף בהכרח את דעותיהם של הטכניון ושל מוסד הטכניון למחקר ופיתוח, שאינו אחראי לדיוק הנתונים הכלולים בדו"ח ובמסקנותיו, ואין הדו"ח מהווה הנחיה או המלצה שלו". כאדריכל, מזור מייצג את המקצוע והקהילה, שמחויבים למעשה הבנייה עצמו ולמוקדי הכוח הכלכלי והפוליטי המאפשרים את יישומו. העובדה, שאדריכל כמזור, בשר מבשרה של הקהילה ואיש שעבד במשך שנים לצד הממסד וייצג את האינטרסים שלו, התייצב מהצד הביקורתי של המתרגם, היא ללא ספק חלק מבנייתו של לגיטימציה ציבורית רחבה למהלך שמזור מנסה להציע. בתיקו של מזור, שותף במשרד פרטי לאדריכלות ולתכנון אורבני ומרצה בפקולטה לאדריכלות בטכניון, רשומות התערבויות קודמות ב"סדר הקיים", אמנם שאפתניות פחות, כמו תוכנית המתאר להחייאת לב העיר תל-אביב ומתחם נוה צדק, שסיפקו את האפשרות המעשית, התחוקתית והכלכלית למחזורם ולשימורם של אזורים אלה. מזור (ורבים מחברי הצוות) מגייס (ומסכן) יוקרה תכנונית ואישית קודמת לצורך קידום מטרות תוכנית "ישראל 2020"; הוא עשוי להיבנות מן התוכנית, אבל באותה מידה גם עלול להיפגע מן הביקורת שבה היא נתקלת.

יחסי הפילגשות השקופים עם הממסד – האקדמי והפוליטי כאחד – אפשרו לצוות המומחים להציג את עבודתם כמהלך שפוי, בונה

וקונסנזואלי, מצד אחד (הנשוי), וחופשי מאילוצים מוסדיים מהצד האחר (הפילגשי). המהלך מוצג כנובע מכוח המומחיות או האיכפתיות, ולא ממחויבות למסגרת ממנה ומשעבדת. מכוח זה רואה לעצמה התוכנית זכות לתבוע, למשל, מאזרחי המדינה להסכים לוותר על מעט – או הרבה, תלוי במתבונן – זכויות (כמו החופש להתיישב בכל צורה בכל מקום) שנתפסות כאשיות חופש הפרט בחברה אזרחית וליברלית – כדבר אזרח אל אזרח.

עורכי התוכנית הופכים לבעיה את מה שנחשב עד כה בארץ לסלע קיומנו: הקדמה והפיתוח. אבל, בניגוד אולי לקבוצות רדיקליות, "ירוקות" ואחרות, הם אינם מציעים נסיגה ממסלול הקדמה אלא מגבשים ערכה קונסטרקטיבית, אם כי כאמור לא סטטוטורית, ל"קליטת היקפי הפיתוח הצפויים לישראל בעשורים הקרובים, מבלי לשלם על כך מחיר של דלדול משאבי הטבע והרס הנוף והסביבה, של קריסת מערכות תשתיות לאומיות, ושל הגדלת השסעים בין קבוצות אוכלוסייה שיהנו מהפיתוח לבין אלה שרווחת הפיתוח תפסח עליהם".

אחד מייעדי ההתערבות המרכזיים של התוכנית הוא הבנייה צמודת קרקע במרכז הארץ, בשיטת "בנה ביתך" או בסגנון, שמתפתח באחרונה, של שכונות היוקרה הסגורות מאחורי שער חשמלי בפני מי שאינו מ"שלנו". האפשרות הקוסמת להיחלץ מ"קוביות" השיכונים, ולבנות את חלום ה"בית הקטן בערבה", טופחה החל בסוף שנות השבעים על ידי פוליטיקאים ויוזמים כאפשרות ש"יטיב עם העם" (ואכן עשתה זאת). אבל היא היתה גם לאיום המרכזי על עתידו האקולוגי והחברתי של ה"עם". הפנטסיה הציונית על האדם החדש החקלאי והכפרי התחלפה בחלום הפרוורי, ובמשך 50 שנה נהפכה ישראל לשורת פרורים, בנויה בדלילות זוללת קרקע ונשענת על שורשים עירוניים דלים ומצומקים. אפילו גוש דן אינו אלא מרכז קטן בהשוואה למרכזים אורבניים בינלאומיים, שמזין בקושי טבעות של שכונות וערי שינה.

הפרוור הוא תופעה עולמית, אבל, כדברי מזור, מדינה כארצות-הברית יכולה לטעות ואחר כך לתקן שגיאות תכנוניות על השטח שנותר. "לישראל אין הזדמנות שנייה". על הסכנה הכרוכה בהמשך מגמת הפרוור, על נזקה החברתיים, הכלכליים והאקולוגיים, מצביעים כל הגופים ה"ירוקים" שהתגבשו בארץ (ובעולם) בעשרות השנים האחרונות. אלא שבניגוד לתווית הכמעט אזוטרי, אפילו מפונקת, של גופים אלה, מציג צוות תוכנית "ישראל 2020" דימוי "שפוי" ותובע בשמו הסכמה ציבורית רחבה. לכל הדעות, התביעה להצטופפות פותחת בפני ישראל לא רק את ההזדמנות לייעל את ניהול המרחב ואת ניצול הקרקע, אלא גם את ההזדמנות לייצר, בראשונה בתולדותיה, סביבות מגורים, עסקים ומסחר, עירוניות של ממש – על כל הוויתורים והיתרונות הכרוכים בדגם חיים כזה.

בבסיס תוכנית "ישראל 2020" מצויים שלושה "תסריטי על" – מעין אקסיומות אידיאולוגיות, שעליהן בנויה "תמונת העתיד" המוצעת: ישראל כמדינה מערבית מובילה במרחב הגיאופוליטי האזורי; ישראל

רסלינג: במה פסבדוֹמחתרתית
לטקסטים עבריים, עורכים עידן צבעוני,
יצחק בנימיני, גיליון 1, נובמבר 1995.

כיכר מלכי ישראל לכיכר רבין. ¹⁰ חניכי הנוער העובד בחיפה מסרבים להשתתף בעצרת זיכרון שבה משתתפים גם חניכי בני עקיבא ובית"ר, שקראו קריאות נגד רבין בעבר. ¹¹ הרב עמיטל וא.ב. יהושע קובעים במנשר משותף ש"אין להטיל דופי קולקטיבי במחנה הדתי-לאומי". ¹² בעצרת זיכרון בכיכר רבין, במלאת שבעה לרצח, מופיע אביב גפן לבוש בשכפ"ץ. ¹³ אלבום הזיכרון יצחק רבין מוצע למכירה בערוץ הקניות. אלבומים נוספים יתפרסמו בשבועות הקרובים. ¹⁷ דורון רוזנבלום מוחה בהארץ על טשטוש המשמעות הפוליטית של הרצח: "מה 'נפלא' כל כך בבכי, בשירה אילמת ובהדלקה יצירתית של נרות?... והרי אין מדובר במותו המצער של אליל פופ, אלא ברצח של מנהיג למבוגרים בשיא תנופתו." ¹⁸ "האגודה לזכות הציבור לדעת" מפרסמת קריאה "אל תתנו למסיתים במה", המוחה על הסתה מן השמאל. ¹⁹ "מזרז הרכילות" "ציפורה" בהעצב מוקדש לקטעים שפורסמו על רבין. ²⁰ בית המדרש אלול המשותף לחילונים ולדתיים קורא לכל בתי המדרש לפתוח את שעריהם לבני פלוגתא. ²¹ הממשלה מחליטה להוציא את כל ארגוני הימין הקיצוני אל מחוץ לחוק. ²⁴ עוזי ווייל כותב בשער האחורי על "האיש שפירק את הכותל המערבי", סיפורו של לוגסי שמחליט להעביר את הכותל לחוף הים בתל-אביב. ²⁵ עידן לנדו טוען בהארץ שרצח ראש הממשלה נובע מהיסוד האלים המובנה במהפכה הציונית: "בן אחד למהפכה ציונה פעם 'לשבור לפלסטינים את העצמות'; בן אחר, לאותה מהפכה, נטל אקדח לידו ועשה מעשה". ²⁹ האגודה לזכויות האזרח מוחה על נקיטת צעדים משפטיים נגד חשודים בהבעת תמיכה ברצח רבין.

+ ד"ר איתמר ורהפטיג מפרסם תוכנית מגירה לקראת כינון מדינת הלכה. ³⁰ מופיעה מהדורה מעודכנת של מסמך בקבי, הקוד האתי של רשות השידור. בין ההוראות החדשות, הגדרת הנסיבות המצדיקות שימוש בביטויים "טבח", "הרג", "פיגוע", "פיגוע רצחני". ³¹ האמן אברהם פסו מחלל את קברו של ברוך גולדשטיין. ³² יהודית קרב, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, ממליצה לערוך משפט חוזר למורשעים ברצח דני כץ. ³³ גיליון ראשון לרסלינג, "במה פסבדוֹמחתרתית לטקסטים עבריים".

דצמבר 1 ³⁴ שיש מפרסם את הצעת תומרקין לאנדרטת "לא תרצח" לזכר רבין. ³⁵ מאות חוגגים מקבלים את פניה של מרגלית הרשפי בבית-אל עם שחרורה ממעצר. ³⁶ אבנים נזרקות על התיאטרון העירוני ברמאללה בעת הופעתם של צמד קומיקאים ירדנים, במחאה על הנורמליזציה התרבותית בין מדינות ערב לישראל. ³⁷ מוגש כתב אישום נגד ראשי "זו ארצנו" בחשד המרדה. אליקים העזני: "אנחנו השחורים של מדינת ישראל. אנחנו צריכים לדבר אל העם מתוך בתי הכלא". ³⁸ "הפורום להתפכחות וחוסן לאומי" מפרסם מודעה בכותרת "'חשבון נפש'? במדיניות תחילה": "אין קשר בין התנגדות לגיטימית ועזה למדיניות שגויה, לבין רצח על ידי איש שוליים... אסור שכדור אקדח יסיט את הוויכוח הלגיטימי הגורלי מהסיכונים שלפנינו". ³⁹ עדית זרטל בהארץ: "מלחמה עד חרמה יש למחנה האזרחים הגדול נגד מחריביה של הדמוקרטיה הישראלית ונגד אויבי השלום, יהודים או אחרים – ולא בטפטי סרק על אחדות העם ואהבת ישראל". ⁴⁰ גוש שלום קורא לפרק את ישיבות ההסדר, "הפלמ"ח של המפד"ל". ⁴¹ נשיא בית המשפט העליון, אהרן ברק, אומר בשיחה עם חברי כנסת: "אני צריך לתת פסקי דין שאינם משקפים היסטוריה אלא היסטוריה". ⁴² קלטת פרטית המתעדת את רצח רבין נמכרת לערוץ 2 ולידיעות אחרונות תמורת יותר ממיליון שקל. ⁴³ פרס אומר בוועדת העורכים: "תנו לי שלום ואוויר על הגרעין". ⁴⁴ צנחנים נוטשים מוצב בגבול הלבנון במחאה על יחס מפקדם. ⁴⁵ ועדת שרים ממליצה להתיר לעקורי אקריט וברעם לשוב לכפריהם. ⁴⁶ חרדים מתקיפים חברים ב"נוער עבודה" שבאו למחות בחתונת אחותו של יגאל עמיר בקריאות: "לכו לגואה לעשן סמים". ⁴⁷ מתנחלים משביתים את הלימודים בגדה בגלל הארכת זמן הנסיעה לבתי הספר, כתוצאה מפינוי הערים.

+ אורי ליפשיץ מצייר את מרגלית הרשפי. ⁴⁸ בקובץ דן בתיאוריית הקונספירציה, לפיה השב"כ ידע מראש את זהות המתנקש ברבין ולא מנע את הרצח לשם צבירת הון פוליטי. ⁴⁹ הלחי השנייה, מוסף סטירי, מצורף לראשונה לנקוב: "א' השב"כניק: 'אני אוסף כל מיני בדיחות שמספרים בזמן האחרון'. ב' השב"כניק: 'אני אוסף את אלו שמספרים אותן'".

כמדינת העם היהודי כולו, על זרמיו השונים; ישראל כמדינה שחיה בסביבה של שלום. ובמילים אחרות, ישראל כמדינה עשירה יותר, חכמה יותר, יהודית יותר וצפופה יותר. התוכנית מציגה גם את הנחות היסוד – "תסריטי העל" – האלה כמתודולוגיה ולא כאידיאולוגיה, כחלק מהרחבת בסיס הלגיטימציה שלה. כך, למשל, היחס בין גבולות התוכנית לבין גבולות המדינה מוצג כסעיף בפרק שכותרתו: "סוגיות מתודולוגיות בתהליך התכנון".

במהלך דיונים משותפים של צוות התכנון וועדת הליווי, אכן באו לידי ביטוי מגוון של דעות, עמדות ותחזיות לשאלת גבולותיה העתידיים של המדינה. בסיכומם הוחלט, כי תוכנית האב לישראל בשנות האלפיים תימנע מלנקוט עמדה פוליטית ותתמודד עם סוגיה זו בכלים המקצועיים של התכנון לטווח ארוך, אשר נועדו להתמודד עם תנאי אי-ודאות עתידיים... במסגרת התוכנית סוכם תסריט העל – ישראל בסביבה של שלום – אשר מניח כי עד לשנת היעד של התכנון תתבסס נורמליזציה מדינית במזרח התיכון...

הונח, שישאל תכנון קשרים מדיניים עם שכנותיה ושיישות פלסטינית עצמאית במידה זו או אחרת תתקיים לצדה בין הים לירדן. הגם שתנאי הגבול בין ישראל ליישות הפלסטינית אינם ידועים, הונח כי גבולותיה של ישראל יהיו פתוחים ויאפשרו מעבר חופשי אך מבוקר של אנשים וסחורות, הון וידע, וכי תתבסס מידה של שיתוף פעולה בכל הנוגע להשפעות חיזוניות סביבתיות משני עברי הגבול...

על בסיס הנחות אלה הוגדרו שלושה מעגלי התייחסות תכנוניים ברמת הכוחות והתהליכים הפועלים באזור: המעגל הפנימי כולל את שטחי מדינת ישראל, "ובכלל זה שטחים שסופחו בחוק ואשר לגביהם תקף חוק התכנון והבנייה..." וכל התושבים היהודים המתגוררים מעבר לקו הירוק". מעגל הביניים כולל את כל השטח שבין ההיקף החיצוני של המעגל הפנימי לירדן. המעגל החיצוני כולל את המדינות הגובלות בישראל. עורכי התוכנית מדגישים, כי "ההתייחסויות התכנוניות מחוץ למעגל הפנימי אינן מהוות בשום מובן תכתיב לפעולות מעבר לגבולותיה של ישראל, אלא מערכת של הנחות לוגיות, באנלוגיה לזאת שנעשתה בתוככי המדינה".

בכל מובן אפשרי, מתבקשת מאלה השוואה בין תוכנית "ישראל 2020" לבין תוכנית אב ארצית קודמת, דומה לה בשאפתנותה ובהיקפה, שנערכה בראשית שנות החמישים על ידי האדריכל המנוח, אריה שרון. "הצורך בתכנון לאומי ארוך טווח התעורר מיד עם הקמתה של המדינה. בשנותיה הראשונות התמודדה ישראל עם אתגרים לאומיים כבירים, שכללו הקמת מערך התיישבות ותעסוקה לאוכלוסייה שהכפילה את עצמה בפרק זמן קצר, ביסוס כל המוסדות השלטוניים, יצירת תשתית כלכלית וביצור הביטחון הלאומי" (כרך הסיכום, עמ' 14, סעיף 1.2.1).

אריה שרון, בוגר הבאוהאוס ואדריכל רב-יוקרה ציבורית ומקצועית, מונה לראש צוות התכנון של תוכנית האב הראשונה של מדינת ישראל על ידי ראש הממשלה דאז, דוד בן-גוריון. שרון וצוות של כמאה

ושמונים מתכננים רתמו את כישוריהם המקצועיים להגשמת היעדים הפוליטיים והביטחוניים, כמו גם לאתוס הציוני שראה בשטחי ארץ בלתי מיושבים – "שממות" – סימן לנחשלות ולפיוגור. הספר "תכנון פיסלישר-אל", שהונח על שולחן הממשלה ב-1952, התאים באופן מושלם למגמות המדיניות השליטות.

תוכניתם של שרון ובן-גוריון, שהכינה את המצע התכנוני ליישום מדיניות פיזור האוכלוסייה וכיבוש השממה, הוגשמה כמעט עד הפרט האחרון. כפי שהסביר באחרונה, בהרצאה מטעם ארגוני הסביבה בישר-אל, האדריכל שמואל יבין, חבר צוות התכנון אז: "בשנים ההן מדינת ישראל שולטת על כל אמצעי הייצור של המפה – כלכליים, תכנוניים וחברתיים. חוק התכנון והבנייה עדיין לא היה קיים, אלא פקודת תכנון מנדטורית, ולא היה צורך בהעברתן ברשויות של תוכניות בניין עיר או קבלת היתרי בנייה. זו הסיבה, לדעתי, שמידת היישום היתה כל כך גבוהה, ולא טיבה וחוזקה של התוכנית עצמה".

האפשרות שתוכנית "ישראל 2020" תזכה למידת יישום, או הסכמה ציבורית כללית, דומה לזו של תוכניתו של שרון – קלושה ביותר. וזאת, הן משום שמדינת ישראל אינה שולטת עוד על "אמצעי הייצור של המפה" מאז 1967, לפחות לא באופן גורף (על אף ש-92 אחוז מקרקעות המדינה מצויות בבעלות מינהל מקרקעי ישראל); הן משום שהתוכנית לא הוזמנה על ידי המדינה, והיא אינה מציגה או מציעה את עצמה ככלי ליישום מטרות פוליטיות וביטחוניות, הן משום שהתוכנית לא התכוונה מלכתחילה להיות מסמך סטטוטורי אלא להציב תנאים ותשתית מחקרית להכנתם בעתיד של מסמכים כאלה, ולהשפיע על הלך הרוחות במדינה; והן, כמובן, בשל התפרקותו הכמעט מוחלטת של המושג "הסכמה כללית". באופן פרדוקסלי, אולי, המהלך הביקורתי שמציעה תוכנית "ישראל 2020" הוא ייצורו מחדש של מרכז שעשוי לטעון לייצוג הסכמה כללית כזו. היא עושה זאת תחת תווית של מומחים חסרי פניות, חפים ממניעים פוליטיים, שאינם מייצגים אינטרסים כלכליים והם פועלים מתוך דאגה אזרחית מופתית לטובת הכלל. פעולתם מתנהלת בחסות גורמים שונים המצויים בספירה הציבורית ומוזהים עם ניצניה של חברה אזרחית ישראלית (כגון הפקולטה לאדריכלות ובינוי ערים בטכניון ולשכת האקדמאים במקצועות הטכנולוגיים). הסיוע, שהתוכנית מקבלת מזרעות שונות של הממשל, אופייני לכאורה ליחסי גומלין תקינים בין המדינה לחברה האזרחית, כשהמדינה מעניקה סיוע לגורמים שונים בספירה הציבורית, מבלי לכפות עליהם את סדר היום שלה ומבלי להתחייב לקבל את סדר היום שלהם.

התחרות העיקרית לתוכנית "ישראל 2020" באה כצפוי מכיוונו של גורמים פוליטיים מובהקים. אלה כוללים בעלי עמדות מפתח במשרדי ממשלה שונים, כולל אלה שנציגים שלהם הצטרפו להכנת התוכנית, שקושרים באופן ישיר פריסה במרחב עם ביטחון, גופים מוניציפליים, שנבחרו כדי להגן על האינטרסים של משלמי המסים לקופות הרשויות המקומיות, יזמים ובעלי קרקעות, לרבות מינהל מקרקעי ישראל,

< הרב יובל שרלו מפיץ קוד אתי למחנכים בצינונות הדתית בכותרת "נחפשה דרכנו ונחקרה". > ז. ארצנו, תערוכת צילומי עיתונות בגלריה בוגרשוב. < גיא רז מציג "אבני מחסום" בסטודיו. > גדעון ספירו נעצר בגלל משלוח מכתבי מחאה לשופטים על פסקי דין הנגועים בגזענות ועל עונשים קלים מדי לעברייני מין. < סלמאן נאטור כותב בעיתון 77 על תרגום ערבי-עברי ועבריי-ערבי בשיח הספרותי ובשיח המודיעיני: "התרגום המודיעיני הוא אויב הספרות והסאטירה... הוא מטשטש ומזייף והופך געגועי מולדת ל'בקבוק תבערה'". < "דרך השלום", התארגנות של תושבי רמת הגולן, מודיעה על נכונותם לפינוי תמורת שלום עם סוריה. < אופיר פינס, איש מפלגת העבודה וראש הרשות לשיקום האסיר, מציע להוציא להורג את יגאל עמיר. < דיסק כפול: שלום, חבר - ובו שירים עבריים שהרבו להשמיעם ברדיו לאחר רצח רבין. חנות המוסיקה האמון השלישית מסרבת להפיצו.

ינואר 1 < שמעון פרס מסרב להצעה לשלם פיצויים לפצועי האינתיפאדה, בטענה שזוהי מלחמה שנכפתה על ישראל. >
 3 < באסם עיד, פעיל זכויות האדם במסגרת "בצלם", נעצר על ידי מנגנון הביטחון הפלסטיני ומשוחרר אחרי 24 שעות. >
 5 < יחיא עיאש, "המהנדס", נהרג בהתפוצצות מטען שהוטמן במכשיר הטלפון הסלולרי שלו. החיסול מיוחס לשירותי הביטחון הישראליים. >
 7 < הפת"ח מבטל את יום שביתת המסחר החודשי לציון פרוץ האינתיפאדה, הביטוי הציבורי האחרון שלה. >
 10 < נחנכת מחלקת הטראומה בבית החולים איכילוב ע"ש יצחק רבין. >
 11 < שמו של ראש השב"כ, כרמי גילון, מתפרסם בחדשות הערוץ הראשון, על אף איסור הצנזורה, כמה חודשים לאחר פרסומו באינטרנט. >
 15 < השיח' דרוויש, מנהיג התנועה האיסלאמית, בשיחה עם הרב עמיטל: "אסור לאנשי הדת להכריז כי הם מדברים בשם אלוהים - כשהם מטיפים את דעותיהם הפוליטיות". >
 19 < בחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית ולנשיאות הרשות הפלסטינית; יאסר ערפאת זוכה ב־88 אחוז מהקולות. >
 23 < בסאם אבו שריף, יועצו של ערפאת, שב לעזה. >
 24 < יותר ממאה מתושבי קרית ארבע, המעוניינים להתפנות מהיישוב, נפגשים עם אנשי מרצ. >
 28 < הכננה אלימה של אתיופים מול משרד ראש הממשלה, בעקבות הגילוי שתרומות הדם של בני העדה מושלכות מחשש שהן נגועות באיידס. המפגינים קוראים "עוד עוזי משולם נעשה לכם"; המשטרה מגיבה ביד קשה כדי "שמשרד ראש הממשלה לא ייכבש על ידי פראים צעירים". >
 רן כסלו בהארץ: ההתפרצות בלתי נמנעת; מדובר בפער בין "אנשים מסביבה תרבותית ברמה של החושה האפריקנית ל[אנשים] מסביבה תרבותית ברמה אירופית". >
 + הרבנים הראשיים מורים להוציא את הביטוי "כצאן לטבח" מה"זכור" לקורבנות השואה. >
 האגודה לזכויות האזרח דורשת משר החינוך להעניק תמיכה תקציבית גם לתנועות נוער ערביות ויהודיות-ערביות, שאינן עומדות בקריטריונים לאומיים-ציוניים. >
 נפתח "בית העם", גלריה, סטודיו לצילום ופרויקט לחינוך של ניר נאדר וארז חרודי. >
 ספרו של רם אורן, אונת קין, יוצא לאור בהוצאתו הפרטית ונהפך מיד לרב מכר. >
 יורם קניוק כותב בשישי נגד הצעה למחוק את כתובות הקיר בכיכר רבין בשל כיעורן: "קיר רבין אינו קבר יוסף. הוא אות לרגע איום. לא רק הנצחה לאיש. הוא מצבה שלנו. לא רק של רבין. טוב שיישאר". >
 השחקן יוסוף אבו ורדה מסרב לשחק תפקיד של משתף פעולה עם הכיבוש בהצגה מתוכננת בתיאטרון העירוני חיפה, למרות לחצים ואיומי פיטורין.

פברואר 4 < פועלים סינים מפגינים בחוף תל-אביב, במחאה על הלנת שכרם. >
 7 < מפלגות הליכוד וצומת מתאחדות לרשימה משותפת לקראת הבחירות. >
 9 < משפחתו של פלסטיני, שנהרג בתאונת עבודה, תורמת את איבריו להשתלה בישראל. >
 14 < שביתה כללית בכפרי הדרוזים בגולן לציון יום השנה ה־14 לחוק הגולן ולכפיית השימוש בתעודות הזהות הישראליות. >
 18 < הליכוד פותח את מסע הבחירות שלו בסיסמה "פרס יחלק את ירושלים". >
 21 < הזמרת זהבה בן מופיעה ביריחו. >
 23 < מופיע גיליון ראשון של "קפטן אינטרנט", מדור בעיתון האבץ לענייני מחשבים ואינטרנט, שיהפוך אחרי זמן מה למוסף נפרד. >
 25 < שני פגיעי התאבדות בבוקר אחד, באוטובוס קו 18 בירושלים ובטרמפיאדה באשקלון; עשרים ושבעה הרוגים ועשרות פצועים.

יחסים מוכלים

חברה ומרחב
בסכסוך הישראלי-פלסטיני

יובל פורטוגלי

"יחסים מוכלים, חברה ומרחב בסכסוך הישראלי-פלסטיני", מאת יובל פורטוגלי, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב.

הכמעט בלעדית של התביעה להצטופפות כתבייה לגובה. מזור עצמו מזהיר מ"סחרור של בנייה לגובה", כהגדרתו הוא. כאחרים, מזור מודע ללא ספק לדגמים שונים של low rise, high density – צפיפויות גבוהות בבנייה נמוכה יחסית, המוכרות מאירופה (לונדון, אמסטרדם, ברצלונה) ומתאימות, לדעת רבים, לאפשרויות הטכנולוגיות ולהרגלים הישראליים. אלא שמידת הפומביות והנחישות של אזהרתו מפני ה"סחרור של בנייה לגובה" בטלה בשישים בהשוואה למתן נתוני הצפיפות עצמם. וכך, ישראל צפויה, לדעתי, לאמץ דגם מרחבי-אדריכלי קיצוני שמאפיין ערים במזרח אסיה יותר מאשר ערים במערב אירופה, שהיו מקור ההשראה לעריכת התוכנית ושלא רבים היו מתנגדים לאימוץ החזות שלהן.

על אף בעיות אלה, תוכנית "ישראל 2020" היא לא רק המסמך התכנוני השאפתני ביותר שחובר בתולדות מדינת ישראל, אלא גם המורכב, המרתק והחשוב ביותר לדעתי. מאמר זה רחוק מלתבוע לעצמו את היכולת להכיר או לרדת לעומקם של כל הפרטים, או להתיר את סבך האינטרסים הרוחשים ללא ספק סביב התוכנית ובתוכה – ולו משום עמדת התמימות האוטופית, המודרניסטית המשותפת, לדעתי, לי ולמחברי התוכנית.

אסתר זנדברג, עיתון 'הארץ', רמת-גן

* מאמר זה מבוסס על סדרת כתבות על "ישראל 2020: תוכנית אב לישראל בשנות האלפיים", שהתפרסמה בהארץ באוגוסט 1997, וכללה בין היתר ראיון עם ראש צוות התוכנית, האדריכל אדם מזור. הציטוטים נלקחו מסדרת הכתבות ומכרך הסיכום של התוכנית, שנכתב על ידי אדם מזור ומיכל סופר. המאמר אינו מתיימר להקיף את כל התוכנית והשלכותיה בתחום הכלכלה, החברה, הביטחון או החינוך, אלא מנסה לזהות את האמצעים לבנייתו ולהרחבתו של בסיס הגליטימציה לקיום התוכנית.

המעוניינים בהעלאה מרבית של ערך הקרקע; וגופים נוספים בעלי אינטרסים במרחב הלאומי. כל הגופים האלה פעלו ב"שטח" במשך כל שנות התכנון, וממשיכים לפעול אחרי הגשת המלצות התוכנית בלי להתחשב בה. כך, למשל, בניגוד להמלצות התוכנית, ישראל לא משקיעה אף את החלק המזערי הדרוש להקמת מערכת הסעה המונית. דוגמאות אחרות: בישראל מתוכננת כעת הקמת יותר מ-20 ערים ויישובים חדשים, בניגוד לעמדת תוכנית "ישראל 2020" כי יש לעבות ולצופף את היישובים הקיימים. אזורי תעשייה חדשים מוקמים בשולי הערים מתוך שיקול צר, גם אם מובן, של רשויות מקומיות התלויות בהכנסות מארנונה; אזורי מסחר מוקמים ללא תכנון כולל ומרוקנים את רחובות הערים המסורתיים. ברור, כי ייתכנו אופציות התערבות אחרות מזו של תוכנית "ישראל 2020", בכל הנוגע לארגון המרחב הלאומי הישראלי ולעיצוב דמותו. מקובל עלי החדש באופן חישוב נתוני הצפיפות שמציגה התוכנית – חשד שעלה בפורומים רבים שבהם נידונה התוכנית, ובכלל זה בין כמה מחברי הצוות המתכנן. הרי אוכלוסיית ישראל כולה, גם בשנת היעד 2020, לא תגיע לגודלה של עיר אירופית או אמריקנית אחת, לאו דווקא גדולה במיוחד. מעניינת, תמוהה, ואף חשודה בעיני גם העובדה, שהראשונים שקפצו כמוצאי שלל רב על הממצאים והנתונים הם יזמים זריזים, שבשם הצפיפות משכנעים ראשי ערים ועיירות נידחות למדי להקים בתחומי שטח השיפוט שלהם גורדי שחקים ופרויקטים ענקיים, בין אם יש בהם צורך ובין אם לא. זה נהנה – וגורף לכיסו רווח, וזה אינו חסר ומאדיר את כוחו האלקטורלי. בשם "אזילתו של משאב הקרקע" כבר נרקמו קשרים בין יזמים, פוליטיקאים ומומחים להנדסה, לצורך הקמת איים מלאכותיים בים התיכון מול חופי תל-אביב או חיפה. הכוח המניע הפוליטי מאחורי רעיון הקמת האיים הוא השר אריאל שרון, שהתקשר עם חברות הנדסיות בהולנד והטיל לזירה את מלוא כובד משקלו. מהרעיון הוקסמו גם מומחים. אחד מהם, האדריכל הפרופסור מיכה בורט מהטכניון בחיפה, כבר עוסק בפיתוח טכנולוגיה הנדסית להקמת האיים ואף מנחה סטודנטים במסגרת פרויקט גמר בטכניון בפיתוח ובדיקת דגמים אדריכליים שלהם. על הפער בין פנטזיית האיים לבין מיומנויותיה הטכנולוגיות של ישראל בתחום הנדסת הבנייה ואיכותה אפשר היה לעמוד באחרונה באמצעות כמה אסונות ותקלות שאירעו, כמו קריסת גשר המכבייה, קריסת גג אולם ספורט בבאר-שבע, או קריסת צינור הביוב הראשי של תל-אביב, ועוד כיוצא באלה.

חשודים בעיני הן עמימות השפה של התוכנית, שבחלקים גדולים שלה מערפלת יותר מאשר מנהירה, והן היחסים בין בכירי הצוות, בעיקר מזור, לבין התקשורת הפופולרית. היה אפשר לצפות שהצגת התוכנית תלווה במתקפה תקשורתית (הופעות ביומני החדשות בטלוויזיה, כתבות צבע בעיתונות וכיוצא בזה), אבל המתכננים, ובראשם מזור, גילו צניעות בלתי מוסברת, ובעת הצגת התוכנית לא עלה בידם לספק לעיתונות אפילו תקציר של העבודה.

היה אפשר לצפות גם, שמזור יפזר את הערפל מסביב לפרשנותה

'מצד שני', גיליון 3, מאי-יוני 1996,
המרכז לאינפורמציה אלטרנטיבית,
ירושלים.

+ תנועת "דור שלום" מפיצה כרזות "דור שלם דורש שלום" הנתלות על מרפסות בתל-אביב. < אילן פפה כותב בירושלים על הכינוס "מאה שנות תרבות בארץ-ישראל". < לטענתו, עיקר התרומה לתרבות ארץ-ישראל עד 1918 היה דווקא איסלאמי, עות'מאני וערבי. < גדעון סאמט מגיב בהארץ: "דיבורי האנטי מיתוס הבנאליים הם בעצמם מיתוס נבוב, שנכשל בהבנת המציאות הסטגונית ומרובת הסתירות". < תערוכות לזכר יצחק רבין ברחבי הארץ. < נפתח "בימה אחרת", אתר אינטרנט המוקדש לספרות עברית. < בסינמטקים מוקרן סרטו של ראשיד משראוי חיפה.

מארס < 3 פיגוע התאבדות נוסף בקו 18 בירושלים; שמונה עשר הרוגים ועשרות פצועים. < 4 פיגוע התאבדות בדיזנגוף סנטר בתל-אביב; שלושה עשר הרוגים ועשרות פצועים. הרב ישראל אייכלר בפופליטיקה: "בפרעות קישינב נהרגו פחות מאשר בפיגועי השבועיים האחרונים". < בערב קוראים מפגינים מול משרד הביטחון "נקמה, מלחמה". < חילופי משמרות בחסידות גור: הרב יעקב אלטר אדמו"ר במקום הרב פנחס מנחם אלטר, שנפטר. < 8 אינטלקטואלים מהשמאל מגיבים על גל הפיגועים בגיליון מיוחד של העיב. חיים לוסקי: "כדי להתמודד עם הפנטזיות של החמאס, נצטרך להציע לילדים שלנו יותר ממה שאפשר לקנות בדיזנגוף סנטר". ארי שביט יגיב מאוחר יותר בהארץ: הסכם אוסלו לא ירד לשורש הסכסוך; הטורריסטים "מצליחים לקלף מן התהליך את השכבה הדקה של הפוטוראופורטיניטיז המבוימים היטב ולהוכיח לנו שמתחתיה הארץ עדיין מלאה אימה". < 9 בערוץ 2 תוכנית ראשונה של המרצופים, סאטירה פוליטית עם בובות המייצגות דמויות פוליטיות. < 10 ראש הממשלה, שמעון פרס, מאשר הבאת 16,500 פועלים זרים לישראל. < 11 דו"ח של משרד הפנים, שיתפרסם כמה ימים אחר כך, יקבע שריבוי עובדים זרים יביא להתפשטות מחלות זיהומיות, לסחר בסמים ולנישואי תערוכות. < 12 דוד לוי חוזר לליכוד; קבוצת פעילי גשר מאוכזבים מייסדת את "ישראל החדשה - התנועה לחברה צודקת", שתיעלם כעבור זמן קצר. < 13 בשרם אל שיח' מתכנסת ועידה בינלאומית למלחמה בטרור, בהשתתפות ראשי מדינות ונציגים מ-22 מדינות. מאמץ דיפלומטי ותקשורתי בינלאומי להציל את תהליך השלום ולתמוך בשמעון פרס בעקבות גל הפיגועי ההתאבדות. < 25 אהוד ברק: "אני נץ קיומי ויונה מוסרית". < 26 המשרד לענייני דתות ממליץ לוועדת העזבונות להקצות מיליון שקל להטסת פסולי חיתון לנישואין בקפריסין.

+ שלמה אבינרי מאשים בתוכנית הטלוויזיה שטח הפקב את חיים יבין בשיתוף פעולה עם החמאס, בשל שידור תמונות הזוועה מהפיגועים. יבין מגיב בהארץ: "השידור הישיר, החי והבלתי מצונזר מאפשר לאנשים לפרוק את כאבם, למנהיגים להרגיע את המפגינים, לפצועים לזעוק, לאופוזיציה לנאום, ולנו, השדרנים, להביע משהו מרחשי הלב של הקליינטים שלנו - הציבור הרחב". < המפלגות הגדולות בוחרות את מועמדיהן לכנסת בהליך הפריימריס. < מחמוד דרוויש בראיון לחברים: "שלום אמיתי הוא דו-שיח בין שתי גירסאות... יש להכיר בזכותו של כל אחד לספר את סיפורו". < רואים אור ראש הממשלה: פרקים בכבוד מלכות ישראל מארץ ישראל, מאת הרב שלמה חיים אבינר: קובץ מאמרים הלכתיים, רובם נכתבו לפני רצח רבין וקצתם אחריו; לא באנו להננות, קומיקס מאת אתגר קרת ורותו מודן. < רואים אור בערבית: מעירי הבוח, קובץ שירים של תורכי עאמר.

אפריל < 10 החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון והמערך הלאומי הדמוקרטי מקימות רשימה משותפת לבחירות לכנסת. < בעקבות ירי קטיושות על הגליל פותח צה"ל במתקפה אווירית רחבת היקף על מטרות חיזבאללה ועל תשתית אזרחית בלבנון. המתקפה מכונה "מבצע ענבי זעם". הטלוויזיה משרדת מסיבת עיתונאים בסגנון מסיבות העיתונאים של צבא ארה"ב במלחמת המפרץ, עם אלופי המטכ"ל המדווחים על ההפצצות באמצעות מפות וסרטים שצולמו מהמטוסים. מסיבות עיתונאים דומות ישודרו מדי ערב. < 13 מסוק צבאי יורה טיל על אמבולנס של החיזבאללה והורג ארבע ילדות ושתי נשים. < 15 ישראל אוסרת על לילא ח'אלד, שהשתתפה בחטיפת מטוס אל-על בתחילת שנות השבעים, להיכנס לתחום הרשות הפלסטינית. < 18 בהפגזת צה"ל על מחנה פליטים, שעל יד מחנה האו"ם בכפר כנא, נהרגים יותר ממאה בני אדם. צה"ל יטען שלא ידע כי הפליטים נמצאים במקום ודוברי הממשלה יתנערו מאחריות